

تاثیر تعامل گفتاری والدین بر تربیت کلامی فرزندان در هفت سال اول زندگی با تاکید بر آموزه های دینی

مریم برزن دوان

فیضیه امیدی

چکیده

والدین تاثیر بسیار مهمی در تربیت کلامی فرزندان خود در سنین کودکی دارند و این والدین هستند که با گفتار و کلماتی که به کار می برند بر تربیت کلامی فرزندان خود در آینده نقش تاثیر گذاری دارند، زیرا کودک در هفت سال نخست زندگی اش ذهنی خالی از اطلاعات دارد و این پدر و مادر هستند که با تربیت صحیح او به شخصیت کودک شکل می دهند. شخصیت کلامی مناسب یا نامناسب کودک نشانه دارا بودن والدین به این ویژگی اخلاقی یا عدم ان است، چون فرزندان آینه ای از رفتار های والدین خود هستند و الگوی بسیار مهم برای فرزندان در درجه اول می باشند. از این رو اهمیت تعامل گفتاری والدین در تربیت کلامی فرزندان در سن کودکی مشخص می شود. چون کودکانی که در خانواده ای که موازین و آداب تعامل گفتاری مناسب را در ارتباط کلامی با کودک خود رعایت می کند؛ کودک آنها در کنترل رفتار و گفتار خود موفق تر هست. حال باتوجه به اینکه کلام والدین تاثیر بسزایی در بروز کلام فرزندانشان در سن کودکی دارد و تربیت کلامی پایه و اساس رفتار و گفتار فرد محسوب می شود و با توجه به اینکه متاسفانه یکی از معضلات جامعه امروزی دوری از کلام مناسب در گفتگو های بین افراد مختلف به خصوص کودکان است و باتوجه به اینکه کودکان آینده سازان جامعه هستند. تعامل گفتاری والدین نقش مهمی بر زندگی فردی و اجتماعی کودکان دارد، چه بسا اگر این نکته تربیتی رعایت نشود و به کار بردن الفاظ نامناسب در بین والدین یک امر معمولی و عادی شود شخصیت کودکان دچار تغییر و دگرگونی می شود، از این رو در این مقاله سعی بر آن شده است که بطور تخصصی به تاثیر تعامل گفتاری والدین بر تربیت کلامی فرزندان در هفت سال اول زندگی بپردازد.

کلید واژه ها: تعامل گفتاری، تربیت، کلام، فرزندان، والدین

مقدمه

خانواده به عنوان اولین نهاد تربیتی یک رکن بسیار مهم و تاثیر گذار در در شکل گیری شخصیت کودکان به شمار می آید. زیرا شخصیت کودک در خانواده شکل می گیرد. در این بین والدین نقش بسیار مهمی در شکل گیری شخصیت کلامی کودکان دارند و باید در گفتار و کلام خود از واژه ها و کلمات مناسب استفاده کنند زیرا هر کلامی که گفته می شود دارای بار مثبت و منفی می باشد و چون فرزندان در سن پایینی قرار دارند از والدین خود تقلید کرده و آنها را در حافظه خود ثبت می کنند و در آینده سعی می کنند شخصیت کلامی خود را شبیه والدین خود کنند.

متأسفانه، امروزه با صنعتی شدن زندگی، والدین فرصت کافی، برای برقراری ارتباط کلامی با فرزند خود را ندارند و آن مقدار اندک هم که موفق به برقراری ارتباط می شوند به دلایل مختلف از جمله خستگی و فشار ناشی از کار نمی توانند گفتار مناسبی با فرزندان خود داشته باشند و آن روحیه مضطرب و کلام نامناسب را به فرزند خود منتقل می کنند و شخصیت کلامی کودکان خود را تغییر می دهند و در آینده آنان نیز افرادی می شوند که توان برقراری ارتباط کلامی مناسب را با خانواده و افراد جامعه ندارند پس والدین نباید از نقش اصلی خود که تربیت نسلی کارآمد و افرادی که دارای عفت کلام هستند غافل شوند.

بحث تعامل گفتاری والدین و تاثیر آن بر تربیت کلامی فرزندان دارای ابعاد و زوایای مختلفی است که اگر بخواهد در این باره مطلبی نوشته شود نیاز به نوشتن کتابی قطور می باشد بنابراین باتوجه به اینکه یکی از معضلات جامعه عدم تربیت کلامی است و آن ریشه در کودکی و تربیت شخص دارد در مقاله پیش رو به یکی از ابعاد آن یعنی تاثیر تعامل گفتاری والدین در تربیت کلامی کودکان زیر هفت سال می پردازیم چون در این سن هست که شخصیت انسان شکل میگیرد و به وسیله آن گفتارش در هنگام حضور در خانواده و جامعه تنظیم می شود. این مقاله در دایره روانشناسی اسلامی به این موضوع پرداخته است. و به روش توصیفی - تحلیلی به تاثیرات مثبت و منفی تعامل گفتاری والدین بر تربیت کلامی کودکان خردسال می پردازد.

نتایج تحقیقات و مطالعات پیشین نشان می دهد که نهاد خانواده به عنوان اولین مکانی که هر فرد در آن متولد شده و شخصیت و هویت کلامی او در آن شکل می گیرد به اهمیت والدین در تربیت کلامی کودکان می پردازد. هر یک از مطالعات پیشین به بخشی از این واقعیت اشاره کرده ند.

چند نمونه از کتاب ها و تحقیقاتی که در این زمینه نوشته شده است از این قبیل می باشند:

علی قائمی (1375) در کتابی تحت عنوان نقش پدر بر تربیت، به طور اختصاصی فقط بر تاثیر پدر در تربیت پرداخته است و نقش هایی که یک پدر می تواند در تربیت فرزند داشته باشد را بیان می کند.

رضا فرهادیان (1392) در کتاب آنچه والدین و مربیان باید بدانند، به تربیت فرزند و مراحل رشد او می پردازد و نحوه صحیح آموزش مسائل تربیتی و آموزشی را بیان می کند و در پایان حقوق فرزندان و وظایف اولیا و مربیان نسبت به آنها را بیان می کند.

میثم صالحی (1397) در مقاله ای تحت عنوان اهمیت نقش والدین در شخصیت کودکان به این مطلب اشاره می کند که کودکی افراد به صورت ناخودآگاه در بزرگسالی فرد تاثیر بسزایی دارد. پس والدین باید مراقب رفتارهای خود با فرزندان باشند، زیرا این کودکان همان جوانان آینده هستند که قرار است رفتار والدین را در رفتار و گفتار خود بروز دهند.

اعظم نوری (1401) در مقاله ای تحت عنوان ضرورت ها و زمینه های عفت کلام در روابط اجتماعی از نگاه آموزه های دینی به عواملی که سبب ایجاد و گسترش تربیت کلامی در جامعه می شود و با توجه به آموزه های دینی پرداخته و عوامل مختلف عقیدتی را بررسی کرده است.

در کتاب ها و مقالاتی که در این زمینه مطالعه شد به صورت کلی به نقش والدین بر تربیت فرزندان پرداخته شده و کمتر به ابعاد مختلف آن و تاثیری که تعامل گفتاری بر تربیت کلامی کودکان در سن زیر 7 سال باشد پرداخته شده، در حالی که در مقاله حاضر به طور تخصصی بر تاثیر تعامل گفتاری والدین بر تربیت کلامی کودکان در سن زیر 7 با توجه به آیات و روایات پرداخته است.

مفهوم شناسی

تربیت در لغت به معنای پرورش، پروردن، تعلیم و رشد است. (نفیسی، 1343، ص 2822) معنای اصطلاحی تربیت عبارت است از ((رشد دادن یا فراهم کردن زمینه رشد و شکوفایی استعدادها و به فعلیت رساندن قوای نهفته یک موجود است)) به همین دلیل می باشد که تربیت انسان از همان ابتدا در محیط خانواده و تحت نظر والدین شکل می گیرد تا تربیت کودک به نحو احسن انجام شود. حال تربیت کلامی کودک در اصطلاح به اینصورت است که والدین با شناخت و بکارگیری روش های صحیح تربیت کلامی، به تربیت کلامی فرزند خود در کودکی می پردازند تا آنها را به نحو احسن تربیت کنند. (رهبر، 1385، ص 6)

کلام در لغت به معنای سخن و هر سخن با فایده ای که به خودی خود کافی باشد، لفظ، سخن و گفتگو است. (دهخدا، 1390، ص 2822). کلام در اصطلاح به معنای بیان ساختارمندی است که از اندیشه انسان نشأت می گیرد و در پس هر کلمه ای معنایی نهفته است که شخص به وسیله کلام خود آن معنا را به مخاطبش انتقال می دهد. (جهامی، 1998، ص 688)

تعامل در لغت به معنای با یکدیگر داد و ستد کردن و بر یکدیگر اثر گذاشتن است. (دهخدا، 1390، ص 750). تعامل در اصطلاح معنای گسترده ای دارد ولی از منظر تعامل گفتاری، فرآیندی است که در آن، اطلاعات، مفاهیم و احساسات را با تعامل های کلامی با دیگران در میان می گذاریم. که این تعامل نماد و نشانه هویت و کمال انسان است. (ایروانی، 1393، ص 11)

کودک در لغت به معنای طفل، بچه و فرزند دختر یا پسری که هنوز به حد بلوغ نرسیده باشد گفته می شود. (دهخدا، 1390، 2356) کودک را در اصطلاح اینگونه تعریف می کنند که به زمان ولادت تا سن بلوغ، کودک گفته می شود. (غدیری، 1998، ص 336)

اهمیت تربیت کلامی در قرآن و روایات

قرآن کریم از سنخ کلام است و خود را به عنوان بیان معرفی کرده است: (این، بیانی است برای عموم مردم؛ و هدایت و اندزی است برای پرهیزگاران). (ال عمران، 138) گرچه بیان مفهومی گسترده است و بر هرچیزی که مبین مقصود و مراد انسان باشد اطلاق می شود. خواه سخن یا خط یا اشاره باشد. لکن شاخص همه آنها سخن است و لذا قرآن به آداب سخن، بیش از خط یا اشاره پرداخته است. (شریفانی، بی تا. ص 35).

والدین باید قبل از اینکه صاحب فرزند شوند ؛ باید قابلیت ها و شایستگی های پدری و مادری را کسب کنند، چون فرزندآوری و فرزند پروری از مهم ترین رسالت ها و مسئولیت هایی است که خداوند متعال بر عهده والدین نهاده است و بدون هیچ شک و تردیدی والدین تأثیر کاملاً محسوس و غیر قابل انکاری در تربیت کلامی فرزندان خود دارند. (محمودی، 1388، ص 162) کودک در هفت سال اول زندگی قابلیت پذیرش اطلاعات و شکل گیری شخصیت خود است و از آنجا که بیشتر هفت سال اول زندگی کودک در کانون خانواده است والدین اولین و مهم ترین افراد در تربیت کلامی فرزندان هستند، در قرآن و روایات نیز به این امر اشاره شده است که کودک به طور مستقیم و غیرمستقیم از محیط پیرامون خویش تأثیر می پذیرد و پرورش می یابد. (محمودی، 1388، ص 180)

خداوند متعال در سوره الرحمن ، نعمت های زیادی را که به انسان بخشیده یادآوری می کند که بالاترین نعمت ها پس از آموختن قرآن و آفرینش انسان ، آموختن بیان است (الرحمن. علم القرآن . خلق الانسان. علمه البیان)(خدای رحمان، قرآن را تعلیم فرمود، انسان را آفرید، و به او بیان را آموخت). (الرحمن، 1 تا 4)

در اینجا منظور از بیان کلامی است که ضمیر و باطن انسان را آشکارتر می کند . منظور از تعلیم بیان این نیست که خداوند لغت ها را برای بشر وضع کرده باشد و سپس به وسیله ی پیامبران به بشر تعلیم داده باشد ، بلکه این خود انسان ها بودند که با قرارداد دسته جمعی به این مهم پرداختند. انسان به وسیله ی این کلام و گفتار است که مسیر پیشرفت و تکامل را طی می کند؛ بنابراین زبان نقش مهمی در خوشبختی و بدبختی انسان دارد که در این میان عوامل مهمی هستند که در ساختن کلام و تربیت کلامی نقش دارند که یکی از آنان والدین هستند زیرا آنها الگو هایی برای فرزندان خود می باشند. (طباطبایی، 1363، ج 19، ص 99)

پیامبران پرچمداران جامعه بشری هستند و نقش تربیتی را در جامعه ایفا می کنند . آنان معلمانی هستند که در کلامشان عفت را رعایت میکنند . از اموری که خداوند پیامبرانش را به آن آراسته ، چگونگی صحبت کردن است . برای نمونه ، خداوند به حضرت موسی (ع) دستور می دهد که برای تبلیغ رسالت الهی نزد فرعون برود و او را با سخنان نرم و لین به حق فرا بخواند. (علی محمدی، 1382، ص 36)

تری در برخورد با آنها استفاده کنند مثلا این جمله که «با کار هایت مرا دیوانه می کنی» دارای بار منفی است و بهتر است از جمله ای با بار مثبت مثل «بعضی از کار هایی که انجام می دهی ناراحت کننده است» استفاده کرد ، زیرا این جمله به او نشان می دهد که تنها بخشی از کار های او شما را ناراحت می کند، نه همه ی کار های او یا حتی خود او، پس باید والدین در بکارگیری کلمات و ارتباط کلامی با کودکان دو چندان دقت کنند.(فارس نیوز، 1396، ص3)

نتیجه گیری

همانطور که اشاره گردید، نحوه تعامل گفتاری والدین با فرزندان می تواند بر رفتار کودکان و شکل گیری شخصیت کلامی آنان تاثیر گذار باشد. بر این اساس ارتباط کلامی مناسب و سنجیده والدین تاثیر تعیین کننده ای در شکل گیری شخصیت کلامی کودکان دارد و رعایت ادب در کلام کودکان را می توان متأثر از تاثیر و جایگاه تقلید از والدین دانست. در دوران کودکی فرزندان کلام و رفتار والدین خود را در ذهن نهادینه کرده به همین جهت در هنگام حضور و بروز رفتار در اجتماع با تقلید از والدین خود شخصیت کلامی خود را بروز می دهند، بنابراین در اینجا بحث والدین به عنوان یک الگوی مناسب مطرح می شود. بخصوص در هفت سال اول زندگی کودک این موضوع اهمیت بیشتری دارد؛ چون ذهن کودک خالی از تربیت است و این والدین هستند که شخصیت کودک را شکل می دهند.

والدینی که به واژه ها و کلماتی که به کار می برند اهمیت نمی دهند و به فکر تربیت کلامی فرزندان خود نیستند و در تربیت گفتاری، فرزندان خود را آزاد می گذارند این امر سبب کاهش ادب در ارتباط کلامی فرزندان در آینده می شود و شخصیت کلامی فرزندان در آینده به خطر می افتد. بنابراین والدین باید از همان ابتدای زندگی کودک یعنی همان هفت سال نخست که شخصیت کودک آغاز به شکل گیری کرده است و مانند زمینی است که آماده کشت شده مراقب گفتار و کلام خود باشند.

پیشنهادهات

امروز به دلایل مختلف از جمله صنعتی شدن جامعه، اشتغال پدر و مادر و ... والدین فرصت کافی برای آموزش و تربیت کودک خود را ندارد و این موضوع یک چالشی برای جامعه امروزی شده است. به همین دلیل نگارش مقالاتی در زمینه آسیب شناسی عدم توجه والدین به تربیت فرزند در حوزه های فرهنگی، اجتماعی و تحصیلی و در رده های سنی مختلف فرزند از کودکی، نوجوانی و جوانی اهمیت بسیار دارد و نیازمند بررسی های دقیق و جامع می باشد.

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

ایروانی، جواد (1393). مهارت گفتگو، چاپ دوازدهم. مشهد مقدس: انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

بی نام (بی تا). والدین عصبانی. انتشارات پیوند

تقی زاده، محمود احسان (بی تا). والدین معمار شخصیت کودک. بی جا

جلالیان اکبرنیا، علی (1393). مهارت نظم و انضباط فردی و اجتماعی، چاپ دهم. مشهد مقدس: انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی

جهامی، جیرار (1998). دایره المعارف اصطلاحات فلسفه عرب. لبنان: انتشارات لبنان

حسن زاده، صالح (1393). عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

رهبر، محمدتقی (1385). اخلاق و تربیت اسلامی، چاپ سیزدهم. تهران: انتشارات سمت

سادات، محمد علی (1377). راهنمای پدران و مادران، ج 2. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی

سبحانی نیا، محمد (بی تا). نقش والدین در تربیت فرزند. قم: ره توشه راهیان نور

شریفانی، محمد (بی تا). آداب کلام در کلام الهی. بی جا

طباطبایی، محمد حسین (1363). المیزان فی تفسیر القرآن، ج 19. تهران: مرکز نشر فرهنگی رجاء: امیر کبیر

عارفی، محمد یونس (1390). عفت در آموزه های دینی. بی جا

- علی محمدی ، ایرج (1382). عفت کلام در قران. قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما
- غدیری، عبدالله عیسی ابراهیم (1998). فرهنگ جامع اصطلاحات فقهی. بیروت: انتشارات دار الرسول الاکرم (ص)
- لطفی عظیمی، افسانه (بی تا). نقش والدین در بهداشت روانی کودک. مجموعه مقالات علوم انسانی قائمی، علی (بی تا). والدین و سازندگی نسل. بی جا
- مجلسی، محمدباقر (1368). بحار الانوار، ج 1. بی جا
- محمودی، امیر ملک (1388). راهنمای خانواده راز شاد یستن و خوشبختی در کانون گرم خانواده. قم: انتشارات منشور وحی
- موسایی فرد، سهیلا؛ فلاح ، رقیه (بی تا). والدین با نشاط، کودکان شاد. زنجان: انتشارات پیوند
- نوری، اعظم (1401). ضرورت ها و زمینه های عفت کلام در روابط اجتماعی از نگاه آموزه های دینی. قم: فصلنامه علمی – تخصصی ویژه مبلغان ره توشه
- نوربخش، یونس؛ اویسی فردویی، قاسم (1394). دین داری و الگوی تربیتی خانواده. تهران: دانشگاه تهران
- وطن دوست، رضار؛ ایروانی، جواد (1394). شخصیت متعادل و رفتار متعادل، چاپ نهم. مشهد مقدس: انتشارات دانشگاه علوم اسلام رضوی
- یار قلی، بهبود؛ حرفتی سبحانی، محمد؛ قصاب زاده، جواد؛ رحیمی، حبیب (1395). تجربیات معلمان از عوامل زمینه ساز خشونت در مدارس: مطالعه پدیدارشناسانه. تهران: دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه الزهرا (س)
- Farsnews.ir (1396). آثار نامطلوب تحقیر کودکان توسط والدین